

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและเหตุผลในการศึกษา

การดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมที่กำลังพัฒนาก้าวไปสู่ยุคแห่งการสื่อสารนี้ สื่อมวลชนเป็นกลไกอย่างหนึ่ง ที่จะช่วยนำพาสังคมไปสู่แนวทางแห่งการพัฒนาตามที่วางเป้าหมายไว้ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น สื่อมวลชนเป็นตัวกลางที่ทำการเชื่อมโยงระหว่างผู้รับสารกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวผู้รับสาร สื่อมวลชนเป็นผู้ที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล องค์กร เหตุการณ์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความสัมพันธ์เหล่านี้เกิดมาจากสื่อมวลชน (ศิริชัย ศิริกายะ และ กาญจนา แก้วเทพ, 2529)

Harold D. Lasswell & Charles R. Wright ได้กล่าวถึงหน้าที่ของการสื่อสารอันสำคัญประการหนึ่งว่า การสื่อสารมีหน้าที่ให้ความบันเทิง เรจรมย์ เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน (Lasswell, 1963) ดังนั้น การสื่อสารมวลชนในฐานะที่เป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการสื่อสาร จึงต้องทำหน้าที่ในการให้ความบันเทิงเพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว

ลักษณะของการแสวงหาความบันเทิงของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัยมีความแตกต่างกันไปและมีการพัฒนาารดยล้าดับ จนถึงปัจจุบันนี้สังคมมีแนวโน้มทางวัฒนธรรมเป็นแบบ ยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodernist culture) ซึ่ง Lyotard ได้อธิบายไว้ว่า แนวคิดทางการบันเทิงของคนในยุคนี้ เป็นแนวคิดที่ปฏิเสธต่อกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยใหม่ ได้แก่ การสร้างความเป็นเอกลักษณ์ และสะท้อนถึงความหมายที่สามารถตีความให้เข้าใจได้กระจ่างชัด กลายมาเป็นแนวทางใหม่ที่ไม่ได้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ดังที่ Jurgen Habermas กล่าวไว้ว่า ไม่มีสิ่งใดที่จะยึดถือเป็นหลักการที่จะใช้เป็นเกณฑ์ในการวัดคุณค่าของสิ่งอื่น ๆ ได้ ไม่มีคุณค่าที่ตายตัวทำให้เกิดการยอมรับได้ตลอดไป (Connor, 1989)

การค้นหาคำรู้ของคนจะเปลี่ยนไปจากการทดสอบว่า " มันเป็นจริงหรือไม่ " กลายมาเป็น " สิ่งนั้นมีคุณค่าเพียงใด " และสิ่งนั้นมีประโยชน์อย่างไร ตามแนวคิดของ Lyotard ซึ่งมองสังคมในฐานะที่เป็นสายสัมพันธ์ของวัฒนธรรม นอกจากนี้สภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ลักษณะความเป็นสังคมผู้บริโภค สินค้าและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ถูกผลิตซ้ำ (reproduction) ทำขึ้นมามากมาย งานศิลปะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น รูปภาพ จิตรกรรมภาพยนตร์ โทรทัศน์ สามารถทำเทียมหรือลอกเลียนแบบ (simulation) ได้อย่างแพร่หลายทำให้งานศิลปะเป็นสิ่งที่คนทั่วไปสามารถบริโภคได้ มิใช่เป็นของที่ล้ำค่าหายากเหมือนแต่ก่อน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดการบริโภคทางการบันเทิงของคนในยุคนี้จึงมีลักษณะที่ฉาบฉวย รวดเร็ว ฉับไว เปลี่ยนแปลงได้ง่ายหลากหลายรูปแบบ ซึ่ง Foucault (1965) ได้อธิบายว่า มนุษย์ได้เปลี่ยนจุดสนใจจากตัวเนื้อหาหรือความหมาย (Text) มาอยู่ที่รูปแบบหรือหน้าที่ (Form & Function) ดังนั้นผู้บริโภคจึงสนใจแต่เพียงว่าสื่อแห่งความบันเทิงได้ทำอะไรหรือได้เสนออะไร มากกว่าที่จะสนใจว่าสื่อนั้นได้แสดงความหมายอะไร (What to be what it's mean) (Connor, 1989)

โทรทัศน์ เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่ได้ถูกนำมาใช้ในการให้ความบันเทิงแก่มนุษย์ และถือว่าเป็นสื่อวัฒนธรรมมวลชน (Mass culture) ที่ใช้เทคนิคการผลิตซ้ำ (reproduction) ได้ดี แต่เทคนิคของการผลิตซ้ำได้นี้เองที่ทำให้ความมีเอกลักษณ์ (uniqueness) สูญหายไปกลายเป็นสื่อของความหลากหลายมากรูปแบบ (multiplicity) ความคงทนถาวร (permanence) กลายมาเป็นชั่วคราวชั่วคราว (transience)

การนำเสนอรายการโทรทัศน์เพื่อความบันเทิงในยุคหลังสมัยใหม่ (postmodern) จึงมีลักษณะที่หลากหลายรูปแบบ ไม่ยึดติดกับรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ทั้งในแง่ของการเสนอเนื้อหา ความหมาย และภาพพจน์ แต่มาเน้นที่สไตล์หรือรูปแบบและการนำเสนอมากกว่า รายการโทรทัศน์ที่ใช้นวนความคิดดังกล่าวนี้ในการนำเสนอ จะพบได้ในรายการประเภทบันเทิง (Variety Program) ซึ่งเป็นรายการที่นำเสนอเรื่องราวหลากหลายเนื้อหา และหลากหลายรูปแบบในการนำเสนอซึ่งมักจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความสนุกสนานรื่นเริงในหลายอารมณ์ เช่น ดนตรี ละคร การแสดงความสามารถพิเศษ การสัมภาษณ์บุคคลหรือดาราที่มีชื่อเสียง การแสดงละครตลก (comedy) การเล่นเกม การแข่งขัน การตอบปัญหาต่าง ๆ เป็นต้น (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2530) รายการบันเทิงนี้ ประกอบด้วย

รายการหลายรูปแบบรวมอยู่ด้วยกันได้แก่ เกมโชว์ (Games show) การแข่งขันตอบปัญหา (Quiz show) รายการพูดคุย (Talk show) ลักษณะของการนำเสนอรายการประเภทบันเทิง ส่วนใหญ่มักจะใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการนำเสนอเพื่อให้รายการมีความน่าสนใจ เช่น ใช้พิธีกรที่มีความสามารถในการพูด มีบุคลิกดี เพื่อสร้างภาพพจน์ที่ดีของรายการ การเชิญบุคคลมาร่วมแสดง หรือพูดคุยในรายการจะคัดเลือกจากบุคคลที่เห็นว่าจะทำให้ผู้ชมสนใจ เช่น ดารา นักร้อง ดาวตลก หรือผู้ที่มีชื่อเสียงในสังคมในขณะนั้นมาร่วมรายการ อีกทั้งยังจะต้องคัดเลือกบุคคลที่มีความแคล่วคล่องว่องไว มีไหวพริบดี นอกจากนี้การจัดบรรยากาศอันเป็นสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในการนำเสนอรายการ ยังเป็นส่วนสำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งจะทำให้เกิดภาพพจน์ที่ดีต่อรายการ ด้วยการจัดฉากและอุปกรณ์ประกอบฉาก ให้มีความใหญ่โตตระการตาแพรวพราวไปด้วย แสง สีต่าง ๆ และมีระบบกลไกให้ความเคลื่อนไหวของฉากหรือเวที ทั้งนี้เพื่อสร้างความตื่นเต้นเร้าอารมณ์ให้ผู้ชม สนุกเพลิดเพลินแก่ผู้ชม จึงเห็นได้ว่า สิ่งที่ผู้บริหารได้รับเอาไว้อีกคือ ภาพพจน์ (Image) ของรายการ หรือภาพพจน์ของการนำเสนอรายการนั่นเอง

คุณลักษณะที่สำคัญของโทรทัศน์ประเภทหนึ่ง ก็คือ การส่งผ่าน (relay) ข่าวสาร (message) มิใช่การถ่ายทอดความจริงออกไป (reality direct) ตามเวลาที่เกิดขึ้นจริง ๆ (in real time) ทั้งนี้เพราะการใช้เทคนิควิธีการปะติดปะต่อ การใช้วิธีซ้ำ (repetition) การตัดต่อภาพแบบกระโดด (jump-cut) และการไม่ต่อเนื่องของเหตุการณ์ ทำให้ระยะเวลาจริงเปลี่ยนไป กลายเป็นเวลาตามการหมุนของเทปเวลาจึงกลายเป็นสิ่งประดิษฐ์ (Connor, 1989)

จากวิธีการนำเสนอรายการโทรทัศน์ประเภทบันเทิงดังกล่าว จะเห็นได้ว่า กลยุทธ์ในการนำเสนอรายการถือเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งต่อรายการประเภทนี้ นั่นก็คือ รูปแบบวิธีการนำเสนอ (presentation technique) มีความสำคัญยิ่งกว่าเนื้อหา (content) ที่จะนำเสนอ ภาพพจน์กลายเป็นสิ่งที่สำคัญเหนือคำพูด และในบางขณะภาพพจน์กับคำพูดอาจจะโต้แย้งกันเองเพื่อนำไปสู่การสร้าง ความสงสัยและการตีความ

สภาพของระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไปเป็นระบบทุนนิยมมากขึ้น ทำให้สังคมเกิดการแข่งขันกันทางธุรกิจเพื่อช่วงชิงตลาดมาเป็นของตนเอง ซึ่งรวมไปถึงการแข่งขันใน

วงการสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อโทรทัศน์ จะมีการแข่งขันกันสูงมากในระดับสถานี มีการจัดวางแผนการออกอากาศรายการเพื่อช่วงชิงส่วนแบ่งผู้ชม (share of audience) ให้ได้มากที่สุดเพื่อที่จะทำให้ได้ค่าโฆษณาสูงขึ้น ในระดับกลุ่มธุรกิจที่ดำเนินการผลิตรายการบ่อนสถานีต่าง ๆ ก็มีการคิดค้นหาวิธีการผลิตและนำเสนอรายการของตนให้เป็นที่ยอมรับของผู้ชมมากที่สุด ยาวนานที่สุด และมีอัตราการรับชมสูงสุด (rating) อยู่เสมอ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นแรงผลักดันให้ทั้งสถานีและผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ โดยเฉพาะรายการปกิณกะบันเทิงพยายามหารูปแบบวิธีการนำเสนอแบบใหม่ ๆ มาใช้เพื่อสร้างความนิยมแก่ผู้ชม เพื่อสนองแก่ความต้องการของผู้ชมตามลักษณะของวัฒนธรรมของผู้บริโภค (consumer culture) ซึ่งมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมมวลชน

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า กลวิธีการนำเสนอรายการโทรทัศน์เป็นส่วนสำคัญในการนำเสนอรายการโทรทัศน์รูปแบบปกิณกะบันเทิง และเป็นเรื่องที่สมควรนำมาศึกษาอย่างยิ่งว่าผู้ผลิตรายการได้ใช้กลยุทธ์ในการนำเสนอรายการอย่างไร จึงทำให้รายการประสบความสำเร็จ ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งสนใจศึกษาถึงกระบวนการสื่อสาร

ปัญหาในการวิจัย

1. ลักษณะของรายการโทรทัศน์รูปแบบปกิณกะบันเทิงที่นำเสนอทางโทรทัศน์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. รายการโทรทัศน์รูปแบบปกิณกะบันเทิงได้ใช้กลยุทธ์ในการนำเสนอรายการอย่างไรบ้าง
3. รายการโทรทัศน์รูปแบบปกิณกะบันเทิงมีกระบวนการในการสร้างสรรค์และผลิตรายการอย่างไร
4. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการนำเสนอรายการโทรทัศน์ปกิณกะบันเทิงอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. เพื่อทราบถึงลักษณะของรายการโทรทัศน์รูปแบบปกิณกะบันเทิง ที่นำเสนอทางโทรทัศน์ในปัจจุบัน
2. เพื่อทราบถึงกลยุทธ์ในการนำเสนอรายการโทรทัศน์รูปแบบปกิณกะบันเทิง
3. เพื่อทราบถึงกระบวนการสร้างสรรค์รูปแบบและเนื้อหาของรายการโทรทัศน์รูปแบบปกิณกะบันเทิง
4. เพื่อทราบถึงปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่มีผลกระทบต่อการนำเสนอรายการโทรทัศน์รูปแบบปกิณกะบันเทิง

ขอบเขตในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาจากรายการโทรทัศน์ประเภทปกิณกะบันเทิง ที่ได้ผลิตและออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ในช่วงเวลาตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2532 - มีนาคม 2535 เหตุที่เลือกศึกษาในช่วงเวลานี้ เพราะเป็นช่วงเวลาที่มีสภาพของสังคมไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงมาก มีการพัฒนาทางสังคมสูง การเมืองมีความเป็นประชาธิปไตยทำให้เกิดการค้าเสรีมีการแข่งขันทางธุรกิจสูง จึงทำให้บริษัทผู้ผลิตรายการแข่งขันกันผลิตรายการโทรทัศน์มาก และมีการใช้รูปแบบวิธีการต่าง ๆ ในการนำเสนอรายการ เพื่อสร้างความนิยมจากผู้ชม ดังนั้น การเก็บข้อมูลในช่วงเวลานี้ จึงเป็นช่วงที่จะสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะรูปแบบและกลยุทธ์ที่นำมาใช้ในการนำเสนอรายการได้ดี

ข้อสันนิษฐานในการวิจัย

1. รายการโทรทัศน์รูปแบบปกิณกะบันเทิง มีลักษณะ เป็นงานศิลปะแบบยุคหลังสมัยใหม่ (postmodernist)
2. ในการนำเสนอรายการโทรทัศน์รูปแบบปกิณกะบันเทิง รูปแบบวิธีการนำเสนอ รายการมีความสำคัญกว่าเนื้อหา
3. รูปแบบวิธีการนำเสนอรายการ (form) เป็นตัวกำหนดเนื้อหา (content)

นิยามศัพท์

รายการโทรทัศน์รูปแบบปกิณกะบันเทิง หมายถึง รายการโทรทัศน์ประเภทบันเทิงที่เป็นการรวบรวมเอารูปแบบศิลปะความบันเทิงหลายรูปแบบไว้ด้วยกัน ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Variety Programme ได้แก่ การแสดง การร้องเพลง การสัมภาษณ์บุคคล การแสดงตลก การเต้นระบำ การเล่นเกมเบาสมอง ในบางครั้งนิยมเรียกว่า รายการโทรทัศน์ปกิณกะบันเทิง หรือรายการปกิณกะบันเทิง

รายการเกมโชว์ หมายถึงรายการโทรทัศน์ปกิณกะบันเทิงรูปแบบหนึ่งซึ่งมีกิจกรรมหรือกระบวนการ หรือกลยุทธ์หรือรูปแบบพฤติกรรมของคน หรือกลุ่มคนที่ใช้ทักษะทางร่างกาย หรือความสามารถทางสติปัญญา เพื่อแสดงความสามารถให้ปรากฏออกมา หรือเพื่อเป็นการแข่งขันระหว่าง 2 ฝ่ายขึ้นภายใต้กฎหรือกติกาตามที่ตกลงกันไว้ รายการเกมโชว์แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รายการประเภทเกม (Game) และรายการแข่งขันตอบปัญหาโดยตรง (Quiz) (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช , 2530)

รายการทอล์กโชว์ หมายถึง รายการโทรทัศน์ที่มีพิธีกรที่เป็นนักพูด หรือนักแสดง หรือดารามาเป็นตัวยืนโรงโดยการพูดเป็นหลักหรือเป็นแกนนำของรายการ ซึ่งอาจมีทั้งการพูดเดี่ยว การสัมภาษณ์ การสนทนาและการอภิปรายและแทรกความบันเทิงเบ็ดเตล็ดเข้าไปด้วย

ซึ่งอาจเป็นการแสดงดนตรี แสดงตลก แสดงระบำ และแทรกความบันเทิงเบ็ดเตล็ด
(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2530)

ลักษณะของรายการ หมายถึง ภาพรวมที่ได้เกิดจากการวิเคราะห์รายการโทรทัศน์
ปกิณกะบันเทิงในเรื่องแนวคิด วัตถุประสงค์ กลุ่มผู้ชมเป้าหมายและรูปแบบโครงสร้างของรายการ
ปกิณกะบันเทิง

บทเปิด (Open script) หมายถึง บทโทรทัศน์รูปแบบหนึ่งที่ไม่ได้กำหนดรายละเอียดของ
เนื้อหาของรายการไว้อย่างชัดเจน เพียงแต่กำหนดประเด็นหลัก ๆ ในการดำเนินเรื่อง
การสัมภาษณ์พูดคุย และการเชื่อมโยงรายการ รวมทั้งการจัดลำดับในการนำเสนอรายการ
เท่านั้น และมักจะไม่มีกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับภาพและเสียงไว้อย่างครบถ้วนเหมือนกับ
บทสมบูรณ์

กลยุทธ์ในการนำเสนอรายการ หมายถึง กลวิธีต่าง ๆ ที่ได้ถูกนำมาใช้ในการจัด
ลำดับจัดเนื้อหา จัดรูปแบบในการนำเสนอเนื้อหาของรายการ ซึ่งอาศัยเทคนิคต่าง ๆ เช่น เทคนิค
การเล่าเรื่อง เทคนิคการตัดต่อภาพและเสียง มาช่วยทำให้การนำเสนอรายการมีความน่าสนใจ
รวมทั้งกลวิธีในการสัมภาษณ์ พูดคุย วิธีการตั้งคำถาม และการจัดบรรยากาศที่เหมาะสมใน
การนำเสนอรายการ

บรรยากาศในการนำเสนอรายการ หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อม (Atmosphere)
ของสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในรายการโทรทัศน์ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างอารมณ์ ความพึงพอใจ
ทางด้านสุนทรีย์ให้แก่ผู้ชม ซึ่งหมายรวมทั้งสิ่งที่สามารถมองเห็นได้เช่น แสง เนื้อหา หมายถึง
ลักษณะของตัวสาร (Message) ที่อยู่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น คำพูด การแสดง การส่ง
สัญญาณด้วยท่าทางของบุคคล และหมายรวมถึง ความหมายอันเกิดจากการตีความของ
สัญญาณต่าง ๆ ที่ปรากฏในการนำเสนอรายการโทรทัศน์ ได้แก่ จาก อุปกรณ์ประกอบฉาก
แสง เสียง ต่าง ๆ

ผู้นำเสนอเนื้อหา หมายถึง ผู้ทำหน้าที่ในการนำเสนอรายการโทรทัศน์ (Presenter) ด้วยการพูด การแสดง หรือการกระทำอื่น ๆ ในการสื่อความหมายกับผู้ชมรายการ ได้แก่ พิธีกร (Host) หรือผู้ดำเนินรายการ (Master of Ceremony) ซึ่งพิธีกรในรายการโทรทัศน์รูปแบบบิกิกะบันเทิงนิยมเรียกว่า Host

ผู้ผลิตรายการ หมายถึง องค์กร หน่วยงาน หรือคณะบุคคลที่ทำหน้าที่ในการกำหนดรูปแบบ สร้างสรรค์ และอำนวยการผลิตรายการโทรทัศน์ เช่น สถานีโทรทัศน์ บริษัทเอกชน แหล่งผลิตรายการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลจากการวิจัยสามารถนำไปใช้ เป็นแนวทางในการปรับปรุงรายการโทรทัศน์ประเภทบิกิกะบันเทิงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรม
2. ผลจากการวิจัย สามารถนำไปใช้ เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์รายการโทรทัศน์ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรม
3. ผลจากการวิจัยสามารถนำไปใช้ เป็นแนวทางในการพัฒนาและสร้างสรรค์รายการบันเทิงประเภทอื่น ๆ ได้
4. เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์วิชาการด้านการนำเสนอรายการโทรทัศน์